

KNIHOVNA ANTICKÉ TRADICE

Sv. 1

ARISTOTELÉS

Politika I

řecko–česky

Přeložil, úvodní studii napsal
a poznámkami opatřil Milan Mráz

Řecký text podle vydání W. D. Rosse
upravil M. Mráz

PRAHA
1999

OIKOYMENH
Hennerova 223
150 00 Praha 5
www.oikoymenh.cz

Univerzita Karlova v Praze	
Instituce/základů vzdělanosti	
Katedra/ústředí univerzitní základ	
Přijímá	9863
Sign.	ST 1
	④

Kniha vychází za laskavého přispění
Grantové agentury ČR, grantový úkol
č. 401/96/0289, nositel FF ÚK, Praha

Copyright © Milan Mráz, 1999
© OIKOYMENH, 1999
ISBN 80-86005-92-5

OBSAH

<i>Úvod</i>	7
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ Α / Politika I	45
Poznámky	89
<i>Seznam zkratek</i>	131
<i>Výběrová bibliografie</i>	133
<i>Rejstřík</i>	158

ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ Α

1

1252^a Ἐπειδὴ πάσαν πόλιν ὁρῶμεν κοινωνίαν τινὰ οὖσαν καὶ
πάσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἕνεκεν συνεστηκυίαν (τοῦ γὰρ
εἶναι δοκοῦντος ἀγαθοῦ χάριν πάντα πράττουσι πάντες), δὴ-
λον ὡς πάσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται, μάλιστα δὲ
5 καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας
περιέχουσα τὰς ἄλλας. αὕτη δ' ἐστὶν ἡ καλουμένη πόλις
καὶ ἡ κοινωνία ἢ πολιτικὴ. ὅσοι μὲν οὖν οἴονται πολιτικὸν
καὶ βασιλικὸν καὶ οἰκονομικὸν καὶ δεσποτικὸν εἶναι τὸν
αὐτὸν οὐ καλῶς λέγουσιν (πλήθει γὰρ καὶ ὀλιγότητι νομί-
10 ζουσι διαφέρειν ἀλλ' οὐκ εἶδει τούτων ἕκαστον, οἷον ἂν μὲν
ὀλίγων, δεσπότην, ἂν δὲ πλειόνων, οἰκονόμον, ἂν δ' ἐτι
πλειόνων, πολιτικὸν ἢ βασιλικὸν, ὡς οὐδὲν διαφέρουσιν
μεγάλην οἰκίαν ἢ μικρὰν πόλιν· καὶ πολιτικὸν δὲ καὶ
βασιλικὸν, ὅταν μὲν αὐτὸς ἐφεστήκη, βασιλικὸν, ὅταν δὲ
15 κατὰ τοὺς λόγους τῆς ἐπιστήμης τῆς τοιαύτης κατὰ μέρος
ἄρχων καὶ ἀρχόμενος, πολιτικόν· ταῦτα δ' οὐκ ἔστιν ἀληθῆ)
δῆλον δ' ἔσται τὸ λεγόμενον ἐπισκοποῦσι κατὰ τὴν ὑψη-
γημένην μέθοδον. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ σύν-
θετον μέχρι τῶν ἀσυνθέτων ἀνάγκη διαιρεῖν (ταῦτα γὰρ ἐλά-
20 χιστα μόρια τοῦ παντός), οὕτω καὶ πόλιν ἐξ ὧν σύγκειται
σκοποῦντες ὀψόμεθα καὶ περὶ τούτων μάλλον, τί τε δια-
φέρουσιν ἀλλήλων καὶ εἴ τι τεχνικὸν ἐνδέχεται λαβεῖν περὶ
ἕκαστον τῶν ῥηθέντων.

POLITIKA I

1

Když uvážíme, že každá obec je určitým společenstvím a že každé 1252^a
společenství je utvořeno pro nějaké dobro (neboť všichni konají
všechno pro něco, co se jim zdá dobré), stane se zřejmým, že sice
všechna společenství směřují k nějakému dobru, ale nejvíce a k nej-
významnějšímu ze všech dober směřuje společenství, které je ze 5
všech nejvýznamnější a zahrnuje v sobě všechna ostatní. Je to tak-
zvaná obec, občanské společenství.

Ti, kdo se domnívají, že být politikem, králem, hospodářem
a pánem je totéž, neusuzují správně; neboť jsou přesvědčeni, že se to
od sebe odlišuje jen velkým a malým počtem, nikoli však druhem, 10
asi tak, že kdo vládne jen malému počtu, je pánem, kdo většímu,
hospodářem, a kdo ještě většímu, politikem nebo králem; jako by se
velká domácnost v ničem nelišila od malé obce. Pokud jde o politika
a krále, vládne-li někdo sám, je prý králem, avšak vládne-li a pod-
řizuje-li se střídavě podle zásad příslušné nauky, je politikem. 15

Tato tvrzení však nejsou pravdivá, což se stane zřejmým, když
to, co bylo uvedeno, budeme zkoumat metodou postupného roz-
boru.

Jako je totiž třeba i při jiných zkoumáních rozložit něco slo-
ženého až na jeho nesložené prvky (neboť to jsou nejmenší části 20
celku), tak i když prozkoumáme, z čeho se obec skládá, lépe uvidí-
me, čím se uvedené druhy vlády od sebe liší a zda lze něco odborně
stanovit o každém z nich.

2

2

Εἰ δὴ τις ἐξ ἀρχῆς τὰ πράγματα φυόμενα βλέψειεν
 25 ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, καὶ ἐν τούτοις κάλλιστ' ἂν οὕτως
 θεωρήσειεν. ἀνάγκη δὴ πρῶτον συνδυάζεσθαι τοὺς ἀνε-
 ἀλλήλων μὴ δυναμένους εἶναι, οἷον θῆλυ μὲν καὶ ἄρρεν τῆς
 γεννήσεως ἕνεκεν (καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ὥσπερ
 καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις καὶ φυτοῖς φυσικὸν τὸ ἐφίεσθαι
 30 οἷον αὐτό, τοιοῦτον καταλιπεῖν ἕτερον), ἄρχον δὲ φύσει καὶ
 ἀρχόμενον διὰ τὴν σωτηρίαν. τὸ μὲν γὰρ δυνάμενον τῆ
 διανοίᾳ προορᾶν ἄρχον φύσει καὶ δεσπόζον φύσει, τὸ δὲ
 δυνάμενον τῷ σώματι πονεῖν ἀρχόμενον καὶ φύσει δου-
 λον· διὸ δεσπότη καὶ δούλῳ ταῦτό συμφέρει. φύσει μὲν
 1252^b οὖν διώρισται τὸ θῆλυ καὶ τὸ δούλον (οὐθὲν γὰρ ἢ φύσις
 ποιεῖ τοιοῦτον οἷον οἱ χαλκοτύποι τὴν Δελφικὴν μάχαιραν
 πενιχρῶς, ἀλλ' ἐν πρὸς ἕν· οὕτως γὰρ ἂν ἀποτελοῖτο κάλ-
 λιστα τῶν ὀργάνων ἕκαστον, μὴ πολλοῖς ἔργοις ἀλλ' ἐνί-
 5 δουλεῦον). ἐν δὲ τοῖς βαρβάροις τὸ θῆλυ καὶ τὸ δούλον τὴν
 αὐτὴν ἔχει τάξιν. αἴτιον δ' ὅτι τὸ φύσει ἄρχον οὐκ ἔχου-
 σιν, ἀλλὰ γίνεται ἡ κοινωνία αὐτῶν δούλης καὶ δούλου. διὸ
 φασιν οἱ ποιηταὶ „βαρβάρων δ' Ἑλλήνας ἄρχειν εἰκός“, ὡς
 10 ὡς ταῦτό φύσει βάρβαρον καὶ δούλον ὄν· ἐκ μὲν οὖν τού-
 των τῶν δύο κοινωνιῶν οἰκία πρώτη, καὶ ὀρθῶς Ἡσίοδος
 εἶπε ποιήσας „οἶκον μὲν πρῶτιστα γυναικῶν τε βοῦν τ' ἄρο-
 τήρα“· ὁ γὰρ βούς ἀντ' οἰκέτου τοῖς πένησιν ἔστιν. ἡ μὲν
 οὖν εἰς πᾶσαν ἡμέραν συνεστηκυῖα κοινωνία κατὰ φύσιν
 οἰκός ἐστιν, οὗς Χαρώνδας μὲν καλεῖ ὁμοσιπύους, Ἐπιμενίδης
 15 δὲ ὁ Κρήτης ὁμοκάπους·

Stejně jako při jiných zkoumáních bude i v tomto případě nejlepším 25
 postupem, budeme-li zkoumat věci od počátku, jak se přirozeně
 vyvíjejí.

Je tedy nutné, aby se nejprve sdružovali ti, kteří nemohou být
 jeden bez druhého. Tak se sdružují žena a muž za účelem plození
 (a to nikoli na základě záměrné volby, nýbrž jako u ostatních živo-
 čichů a rostlin z přirozené touhy zanechat po sobě takovou bytost,
 jakou jsou oni sami). Rovněž ti, kteří jsou svou přirozeností určeni 30
 k vládě, sdružují se pro zachování života s těmi, kteří jsou svou při-
 rozeností určeni k ovládní. Neboť ten, kdo je s to svým myšlením
 předvídat, je svou přirozeností vládce a pán, kdo je však schopen
 pouze tělesné práce, je určen k ovládní a je svou přirozeností otrok.
 Proto totéž přináší prospěch pánu i otroku.

Žena a otrok se tedy liší svou přirozeností – příroda totiž ne- 1252^b
 vytváří nic takového jako nožiči delfský nůž, tj. nic tak nuzného,
 nýbrž vždy jedno pro jedno; každý jednotlivý nástroj přece plní svůj
 účel nejlépe tehdy, jestliže neslouží k mnohým úkonům, nýbrž jen
 k jednomu. U barbarů však má žena stejné postavení jako otrok. Pří- 5
 činou toho je skutečnost, že nemají přirozené vlohy k vládnutí, a tak
 u nich vzniká společenství otrokyně a otroka. Proto básníci praví:

Řekům slušno nad barbary vládt,

čímž vyjadřují, že být barbarami a být otrokem je na základě přiro-
 zenosti totéž.

Z těchto dvou společenství vzniká jako první domácnost, a tak 10
 Hésiodos ve své básni správně řekl:

Nejprve poříd' si dům, pak ženu a do pluhu vola.

Vůl totiž chudobným nahrazuje otroka.

Společenstvím utvořeným v souladu s přirozeností pro každo-
 denní soužití je tedy domácnost. Její členy nazývá Charónidas spolu-
 strávníky, Kréťan Epimenidés spolustolovníky. 15

15 ἡ δ' ἐκ πλειόνων οἰκιῶν κοινῶν
 πρώτη χρήσεως ἔνεκεν μὴ ἐφημέρου κώμη. μάλιστα δ'
 κατὰ φύσιν ἔοικεν ἡ κώμη ἀποικία οἰκίας εἶναι, οὓς κα
 λούσι τινες ὁμογάλακτας, παίδας τε καὶ παίδων παίδας
 20 διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, καὶ νῦν ἔτι π
 ἔθνη· ἐκ βασιλευμένων γὰρ συνήλθον· πᾶσα γὰρ οἰκία
 βασιλεύεται ὑπὸ τοῦ πρεσβυτάτου, ὥστε καὶ αἱ ἀποικίαι, δι
 τὴν συγγένειαν. καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὃ λέγει Ὅμηρος „θεμιστεύε
 δὲ ἕκαστος παίδων ἢ δ' ἀλόχων“. σποράδες γὰρ· καὶ οὕτω
 25 τὸ ἀρχαῖον ὄκουν. καὶ τοὺς θεοὺς δὲ διὰ τοῦτο πάντες φασ
 βασιλεύεσθαι, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ μὲν ἔτι καὶ νῦν οἱ δὲ π
 ἀρχαῖον ἐβασιλεύοντο, ὥσπερ δὲ καὶ τὰ εἶδη ἑαυτοῖς ἀφ
 27 ομοιοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ τοὺς βίους τῶν θεῶν.
 27 ἡ δ' ἐκ
 πλειόνων κωμῶν κοινῶν τέλειος πόλις, ἤδη πάσης ἔχουσα
 πέρρας τῆς αὐταρκειᾶς ὡς ἔπος εἰπεῖν, γινομένη μὲν τοῖ
 30 ζῆν ἔνεκεν, οὕσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν. διὸ πᾶσα πόλις φύσει ἔστιν
 εἴπερ καὶ αἱ πρῶται κοινῶναι. τέλος γὰρ αὕτη ἐκείνων
 ἢ δὲ φύσις τέλος ἐστὶν· οἶον γὰρ ἕκαστόν ἐστι τῆς γενέσεως
 τελεσθείσης, ταύτην φάμεν τὴν φύσιν εἶναι ἕκαστου, ὥσπερ
 ἀνθρώπου ἵππου οἰκίας. ἔτι τὸ οὐ ἔνεκα καὶ τὸ τέλος βέλ
 1253^a τιστον· ἡ δ' αὐτάρκεια καὶ τέλος καὶ βέλτιστον. ἐκ τούτων οὐ
 φανερόν ὅτι τῶν φύσει ἡ πόλις ἐστὶ, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος
 φύσει πολιτικὸν ζῶν, καὶ ὁ ἄπολις διὰ φύσιν καὶ οὐ διὰ
 τύχην ἤτοι φαῦλός ἐστιν, ἢ κρείττων ἢ ἄνθρωπος· ὥσπερ
 5 καὶ ὁ ὑφ' Ὀμήρου λουδορηθεὶς „ἀφρήτωρ ἀθέμιστος ἀνέστιος“,
 ἅμα γὰρ φύσει τοιοῦτος καὶ πολέμου ἐπιθυμητής, ἅτε περ
 ἄζυξ ὦν ὥσπερ ἐν πεττοῖς. διότι δὲ πολιτικὸν ὁ ἄνθρωπος
 ζῶν πάσης μελίττης καὶ παντὸς ἀγελαίου ζῶου μᾶλλον
 δῆλον. οὐθέν γάρ, ὡς φάμεν, μάτην ἢ φύσις ποιεῖ· λόγοι
 10 δὲ μόνον ἄνθρωπος ἔχει τῶν ζῶων·

Prvním společenstvím, které se skládá z více domácností a které 15
 není vytvořeno jen pro okamžitou potřebu, je dědina. Zdá se nej-
 přirozenějším, že dědina byla původně osadou, která vznikla z ně-
 jaké domácnosti. Její členy také nazývají někdejší „soukojenci“, „dět-
 mi“ a „dětmi dětí“. Proto byly obce nejprve pod královskou vládou
 a u cizích národů je tomu tak dosud; neboť se tvořily z královských 20
 poddaných. Každé domácnosti totiž vládne nejstarší člen jako král
 a tak je tomu pro příbuznost i v [jejích] osadách. A to má na mysli
 Homéros, když říká:

... každý si zákony dává vlastní ženě a dětem ...

[Kyklóповé žili] totiž roztroušeně, a i lidé za dávných časů tak byd-
 leli. Proto také všichni tvrdí, že bohové mají krále, poněvadž někdejší 25
 lidé ještě nyní žijí pod královskou vládou a jiní pod ní žili v dávných
 dobách. A jako připodobňují lidé podoby bohů svým vlastním, tak
 připodobňují i jejich život svému.

Konečným společenstvím, utvořeným z většího počtu dědin, je
 obec. Toto společenství již dosahuje – dá-li se to tak říci – hranice
 plně soběstačnosti, a ačkoli vzniklo pro přežití, trvá pro život dobrý. 30
 Proto každá obec existuje na základě přirozenosti, platí-li to i o prv-
 ních společenstvích. Obec je totiž jejich konečným cílem a při-
 rozenost je konečný cíl. Neboť konečný stav vývoje každé jednotlivé
 věci nazýváme její přirozeností, tak například mluvíme o přiroze-
 nosti člověka, koně nebo domu. Mimoto účel a cíl je to nejlepší; 1253^a
 a soběstačnost je i cílem, i tím nejlepším.

Z toho je tedy zřejmé, že obec existuje na základě přirozenosti,
 že člověk je svou přirozeností určen k životu v obci a že ten, kdo od
 přirozenosti, a ne pouze náhodou žije mimo obec, je buď špatný,
 anebo lepší než člověk, jako ten, o němž řekl Homéros potupná 5
 slova:

Je bez bratrství, práva i krbu.

Neboť takový člověk je svou přirozeností zároveň chtivý války,
 protože je jako osamělý kámen ve hře.

Je také zjevné, proč je člověk určen pro život v obci ve větší
 míře než každá včela a každý stádní živočich. Příroda totiž, jak
 tvrdíme, nečiní nic bezúčelně. Avšak ze živočichů má řeč pouze 10

10 ἢ μὲν οὖν φωνὴ τοῦ
 λυπηροῦ καὶ ἡδέος ἐστὶ σημεῖον, διὸ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπ-
 ἄρχει ζῶσις (μέχρι γὰρ τούτου ἡ φύσις αὐτῶν ἐλήλυθε, τοῖς
 ἔχειν αἰσθησιν λυπηροῦ καὶ ἡδέος καὶ ταῦτα σημαίνει
 15 ἀλλήλους), ὁ δὲ λόγος ἐπὶ τῷ δηλοῦν ἐστὶ τὸ συμφέρον καὶ
 τὸ βλαβερόν, ὥστε καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἀδίκον· τοῦτο γὰρ
 πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα τοῖς ἀνθρώποις ἴδιον, τὸ μόνον ἀγαθὸν
 καὶ κακοῦ καὶ δικαίου καὶ ἀδίκου καὶ τῶν ἄλλων αἰσθησιν
 ἔχειν· ἡ δὲ τούτων κοινωνία ποιεῖ οἰκίαν καὶ πόλιν. καὶ
 πρότερον δὲ τῇ φύσει πόλις ἢ οἰκία καὶ ἕκαστος ἡμῶν ἐστὶν
 20 τὸ γὰρ ὅλον πρότερον ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ μέρους· ἀναίρου-
 μένου γὰρ τοῦ ὅλου οἶκός ἐστι πούς οὐδὲ χεῖρ, εἰ μὴ ὁμωνύμως
 ὥσπερ εἴ τις λέγοι τὴν λιθίνην (διαφθαρεῖσα γὰρ ἐστὶ
 τοιαύτη), πάντα δὲ τῷ ἔργῳ ὠρίσται καὶ τῇ δυνάμει, ὥστε
 μηκέτι τοιαῦτα ὄντα οὐ λεκτέον τὰ αὐτὰ εἶναι ἀλλ' ὁμώ-
 25 νυμα. ὅτι μὲν οὖν ἡ πόλις καὶ φύσει καὶ πρότερον ἢ ἕκα-
 στος, δῆλον· εἰ γὰρ μὴ αὐτάρκης ἕκαστος χωρισθεὶς, ὁμοίως
 τοῖς ἄλλοις μέρεσιν ἔξει πρὸς τὸ ὅλον, ὁ δὲ μὴ δυνάμε-
 νος κοινωνεῖν ἢ μηδὲν δεόμενος δι' αὐτάρκειαν οὐδὲν μέρος
 29 πόλεως, ὥστε ἢ θηρίον ἢ θεός.
 30 φύσει μὲν οὖν ἡ ὁρμὴ ἐπὶ
 πᾶσιν ἐπὶ τὴν τοιαύτην κοινωνίαν· ὁ δὲ πρῶτος συστήσας
 μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος. ὥσπερ γὰρ καὶ τελεωθεὶς βέλτιστος
 τῶν ζῶων ἀνθρώπος ἐστίν, οὕτω καὶ χωρισθεὶς νόμος καὶ
 δίκης χεῖριστος πάντων. χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα
 ὅπλα· ὁ δὲ ἀνθρώπος ὅπλα ἔχων φύεται φρονήσει καὶ
 35 ἀρετῇ, οἷς ἐπὶ τὰναντία ἐστὶ χρῆσθαι μάλιστα. διὸ ἀνοσιώ-
 τατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς, καὶ πρὸς ἀφροδίσταν
 καὶ ἐδωδῆν χεῖριστον. ἡ δὲ δικαιοσύνη πολιτικόν· ἡ γὰρ
 δίκη πολιτικῆς κοινωνίας τάξις ἐστίν, ἡ δὲ δικαιοσύνη τοῦ
 δικαίου κρισίς.

3

1253^b Ἐπεὶ δὲ φανερόν ἐξ ὧν μορίων ἡ πόλις συνέστηκεν,
 ἀναγκαῖον πρῶτον περὶ οἰκονομίας εἰπεῖν· πᾶσα γὰρ σύγ-
 κειται πόλις ἐξ οἰκιῶν. οἰκονομίας δὲ μέρη ἐξ ὧν πάλιν οἰκία
 συνέστηκεν· οἰκία δὲ τέλειος ἐκ δούλων καὶ ἐλευθέρων.

člověk. Hlas je ovšem znamením bolesti a slasti, a proto ho mají i ji-
 ní živočichové (neboť jejich přirozenost dospěla až k tomu, že mají
 pocit bolesti i slasti a že si to navzájem oznamují). Řeč je však 15
 určena k tomu, aby objasňovala, co je prospěšné a co škodlivé, a te-
 dy i co je spravedlivé a co nespravedlivé. To je totiž zvláštností
 člověka proti ostatním živočichům, že jedině on má smysl pro dobro
 a zlo, pro to, co je spravedlivé a co nespravedlivé, a pro podobné
 věci; společenství v těchto věcech vytváří domácnost a obec.

A obec je také na základě přirozenosti původnější než domác-
 nost a než každý z nás. Neboť celek je nutně původnější než jeho 20
 části; zruší-li se totiž celek, nebude už ani noha, ani ruka, leda podle
 jména, jako když někdo mluví o ruce z kamene jako o ruce; jen
 v tom smyslu bude mrtvá ruka ještě rukou. Každá věc je přece
 určena svým úkolem a svou způsobilostí, a když již není taková,
 nesmí se o ní říkat, že je táz, nýbrž jen, že je stejnojmenná.

Je tedy zjevné, že obec existuje na základě přirozenosti a že je 25
 původnější než jednotlivec. Není-li totiž jednotlivec sám soběstač-
 ný, bude k obci v témž poměru, v jakém jsou jiné části k celku. Kdo
 však nemůže žít ve společenství anebo pro svou soběstačnost ničeho
 nepotřebuje, není částí obce a je buď zvíře nebo bůh.

Ve všech lidech je tedy na základě přirozenosti pud k takovému 30
 společenství a ten, kdo je založil jako první, je původcem největších
 dober. Neboť jako je dokonalý člověk nejlepší živou bytostí, tak je
 i nejhorší ze všech, žije-li mimo zákon a právo. Nejhorší je totiž
 bezpráví, které je vybaveno prostředky. Člověk se rodí vybaven
 praktickou rozumností a ctností, může jich však velmi snadno užívat 35
 k opačným účelům. Proto bez ctnosti je bytostí nejbezbožnější a nej-
 divočejší a v pohlavních požitcích a v jídle nejhorší. Spravedlnost
 však patří k obci, neboť řádem občanského společenství je právo,
 a spravedlnost je rozhodováním o tom, co je podle práva.

3

Protože je již zřejmé, z kterých částí se obec skládá, je teď třeba 1253^b
 promluvit nejprve o vedení domácnosti; neboť každá obec se skládá
 z domácností. Vedení domácnosti má zase složky shodné s těmi,
 z nichž se skládá domácnost. Úplná domácnost se skládá z otroků
 a z lidí svobodných.